

Kā neklūt par upuri cilvēktirdzniecībai

Ievas Padomu Avīze

03.08.2016 00:00

Aļona Zandere

21. gadsimtā, dzīvojot Eiropas Savienības (ES) valstī, nonākt verdzībā? Izklausās nereāli? Izrādās, nepavisam ne - par cilvēktirdzniecības upuriem ļaudis kļūst joprojām, turklāt diezgan lielā skaitā. Kā vervētāji izvēlas cilvēkus? Kā viņi tos apvārdo? Un kāpēc noziedznieki nebīstas soda?

Noziedzniekiem palīdz modernās tehnoloģijas

Varētu šķīst: kā gan tik attīstītā sabiedrībā kā mūsējā vēl joprojām var pastāvēt tik primitīva un mežonīga parādība kā cilvēktirdzniecība? Mēs taču esam Eiropā! Turklāt pastāv arī noteikta sodu sistēma, darbojas īpaši dienesti, kas ne tikai vietējā, bet arī Eiropas Savienības līmenī cīnās ar vervētājiem. Tomēr cilvēktirdzniecības problēmu iznīcināt neizdodas - ne Eiropā, ne Latvijā. Līdzīgi kā daudzās citās jomās, arī šeit noziedzniekiem daudz palīdzējusi moderno tehnoloģiju attīstība - tā ļāvusi izplesties vervētāju tīkliem, virtuālo vidi izmantojot par platformu cilvēku ievilināšanai. Eksperti uzsver vēl vienu nozīmīgu faktoru, kas bijis būtisks visos laikos un tāds ir arī mūsdienās - proti, bieži vervētāju vidū ir personai tuvi cilvēki, kas lieliski spēj izmantot vājuma brīžus. Piemēram, sievietei dzīvē neveicas, vīrs pametis, atstājis ar bērniem, darba nav - būtībā viņa ir nonākusi krīzes situācijā. Un tieši tādā brīdī, izmisumā meklējot izeju un palīdzību, šim cilvēkam ir vislielākā iespējamība kļūt par upuri.

Latvijā rehabilitācijas pakalpojumus patlaban saņem astoņi cilvēki. Četri no viņiem ir nepilngadīgi un bijuši

pakļauti seksuālai izmantošanai. Un arī Latvijā, tāpat kā citur Eiropā, oficiālie skaitļi, visticamāk, atspoguļo tikai nelielu daļu no reālās problēmas. To uzsver arī nacionālā koordinatore cilvēktirdzniecības novēršanas jautājumos Lāsma Stabiņa: «Ja analizējam reģistrētos datus par identificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem, kuriem ir sniegta palīdzība, skaitļi šķiet salīdzinoši mazi, un tas var radīt priekšstatu, ka cilvēku ekspluatācija Latvijā nav aktuāla problēma. Identificētie un reģistrētie cilvēku tirdzniecības upuri ir tikai šī noziedzīgā biznesa redzamā daļa, kas pilnībā neatspoguļo problēmas patiesos apjomus.»

Pirmajā vietā - izmantošana prostitūcijai

Kā norāda Lāsma Stabiņa, pasaulē joprojām prevalē cilvēku izmantošana prostitūcijai, kam seko darbaspēka ekspluatācija. Pieaugoša tendence ir vērojama personu izmantošanai piespiedu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanai, fiktīvo laulību slēgšanai un ubagošanai. Latvijas valstspiederīgie visbiežāk tiek izmantoti, lai viņus seksuāli ekspluatētu un lai slēgtu fiktīvas laulības. Pārsvarā viņi tiek savervēti uz kādu no Rietumeiropas valstīm, bet ir arī gadījumi, kas saistīti ar Krieviju, ASV, Brazīliju, Kolumbiju.

Tipiskākie ceļi, kā persona kļūst par cilvēktirdzniecības upuri, ir maldināšana un krāpšana. «Galvenokārt tie ir sociālie un ekonomiskie apstākļi, kas pamudina cilvēku piekrist it kā vilinošam piedāvājumam. Visbiežāk nav tikai viens iemesls, bet apstākļu kopums - parādi, kredītsaistības, rūpes par ģimenes locekļiem, bezdarbs, naudas trūkums -, kas rosina pieņemt nepārdomātu lēmumu - piekrist piedāvājumam. Komplektā ar šim apstākļiem parasti ir arī valodu un savu tiesību nezināšana, bailes no tiesībsargājošām iestādēm,» skaidro Lāsma Stabiņa.

Kā šie noziegumi tiek atklāti

Visbiežāk pašiem upuriem kādā brīdī rodas iespēja sazināties ar tuviniekiem vai valsts dienestiem, paziņojot par notikušo. Jebkurš sabiedrības loceklis var informēt dienestus, ja radušās aizdomas, ka notiek kas nelikumīgs, un dienestiem būtu jāreaģē uz šādiem ziņojumiem un jāpārlicinās, vai konkrētajā gadījumā notiek personu izmantošana. Brīdī, kad cilvēks izkļuvis no verdzības, viņam ir nepieciešama ne tikai praktiska, bet arī emocionāla palīdzība. Un tad svarīgi ir uzklaut šā cilvēka stāstīto un palīdzēt, nevis nosodīt. Būtiska ir starpinstitūciju sadarbība nacionālā un starptautiskā līmenī, lai efektīvi nodrošinātu visus nepieciešamos atbalsta un aizsardzības pasākumus.

Palīdzības apjoms katrā konkrētajā valstī var būt atšķirīgs. Ja cietušais tiek identificēts ārvalstīs un vēlas atgriezties Latvijā, mūsu diplomātiskās pārstāvniecības sadarbībā ar vietējām institūcijām nodrošina šim cilvēkam viņa pamatvajadzības. Piemēram, drošu izmitināšanu, biļetes mājupceļam, parūpējas, lai būtu kāds, kas sagaida Latvijā. Dzimtenē cietušajam tiek nodrošināta valsts apmaksāta sociālā rehabilitācija. Visbiežāk, cilvēkam atgriežoties Latvijā, Sociālās integrācijas valsts aģentūra jau ir apstiprinājusi lēmumu par pakalpojumu sniegšanu, tad jāizstrādā rehabilitācijas plāns, kas ir individuāls katram cilvēkam un atbilst viņa vajadzībām. Savukārt Valsts policija izvērtē iespējas uzsākt kriminālprocesu. Ja tas netiek uzsākts, upurim ir tiesības saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus līdz sešiem mēnešiem, lai dziedētu morālās un fiziskās traumas, atlabtu, atrastu darbu vai iegūtu jaunas prasmes. Ja kriminālprocess tiek uzsākts, cietušajam ir tiesības saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, valsts kompensāciju, speciālo procesuālo aizsardzību, ja tāda ir nepieciešama, un atbalstu kriminālprocesā. Šeit gan jāsaprot, ka ar to visu nereti ir par maz upura reintegrācijai sabiedrībā, un tas

nozīmē, ka šis cilvēks atkal var nonākt tādos apstākļos, kad iespējama atkārtota ekspluatācija. Ja persona ir ekspluatēta Latvijas teritorijā, sadarbības un palīdzības sniegšanas modelis ir līdzīgs, tikai netiek iesaistītas konsulārās amatpersonas.

Kādi ir sodi par cilvēku tirdzniecību?

Patlaban sistēma, lai atklātu upurus, ir ārkārtīgi nepilnīga. Lāsma Stabiņa stāsta, ka reizēm tikai nejauši, sanāksmēs runājoties ar ārvalstu kolēģiem, tiek atklāts, ka Latvijas pilsonis ir identificēts kā upuris kādā citā valstī. To pašu var teikt arī par pārējiem ķēdes elementiem - tie ir par vāju, lai spētu efektīvi funkcionēt.

Latvijas Krimināllikums paredz sodu par cilvēktirdzniecību. Tas atbilst starptautisko tiesību aktu prasībām par minimālo sodu - brīvības atņemšana līdz 15 gadiem ar vai bez mantas konfiskācijas un ar probācijas uzraudzību līdz trim gadiem vai bez tās. Lāsma Stabiņa uzskata, ka līdz šim piemērotie sodi nav bijuši pietiekami bargi: laika posmā no 2014. līdz 2015. gadam pirmās instances tiesas ir pieņēmušas notiesājošus spriedumus 23 apsūdzētajiem par cilvēku tirdzniecību: vienai personai piespriests sods ir brīvības atņemšana līdz 10 gadiem, vēl vienai - līdz pieciem gadiem, piecām personām - līdz trim gadiem, divām - līdz vienam gadam, bet 17 apsūdzētajiem piespriests nosacīts sods.

Notiek īpašs pētījums

Lai mazinātu cilvēktirdzniecību, šogad sešās Eiropas Savienības valstīs - Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Somijā, Īrijā, Slovākijā - notiek plaši pētījumi par fiktīvo laulību fenomenu. Tā rezultāti būs zināmi novembrī, kad Rīgā notiks starptautiska konference.

Kur vērsties pēc palīdzības?

Biedrība Patvērums Drošā māja piedāvā diennakts uzticības tālruni 28612120, uz kuru piezvanot, ikviens var saņemt informāciju par nepieciešamo rīcību konkrētajā situācijā, ja vajadzīga palīdzība saistībā ar cilvēku tirdzniecību Latvijā vai ārvalstīs.

BAIBAS STĀSTS PAR piespiedu prostitūciju

IEVAS Padomu Avīzei par savas dzīves tumšāko posmu stāsta Baiba (vārds mainīts), kura vēlējās palikt anonīma. Patiesībā tikai tagad, kad pagājuši jau vairāki gadi, kopš Baiba atgriezusies Latvijā, viņa spēj bez asarām runāt par notikušo. Baiba vairākus gadus pavadīja kādā Spānijas bordelī, nepārtrauktā uzraudzībā, bez iespējas kaut uz mirkli vienatnē pamest telpas. Viņa un vairākas citas meitenes no visas Eiropas tika pakļautas seksuālajai verdzībai. Baiba par emocijām daudz nestāsta, tās nobīdītas malā, tomēr lielais pārdzīvojums nav palicis bez sekām arī veselības ziņā - viņai patlaban ir reta ādas slimība, kas nepakļaujas ārstēšanai. Slimība nav saistīta ar kādu seksuālo kontaktos gūtu kaiti, arī ārsti īsti nevar noteikt, kā tā radusies, taču slimības pirmās pazīmes parādījušās tieši pēc bordelī pārdzīvotā. Baibu darbam ārzemēs pierunājusi tante, kura savukārt it kā no paziņām padzirdējusi, ka esot iespēja Spānijā lasīt zemenes. Tas bija laiks, kad tikko bija sācies ceļošanas bums, un Baiba nospriedusi: kāpēc gan neiepezīt Spāniju, pie reizes piepelnoties! Neko sliktu nenojauzdama, Baiba devusies ceļā. Kā norunāts, lidostā viņu sagaidījuši cilvēki, kas uzdevušies par zemeņu

plantācijas pārstāvjiem. Pirmais mulsums sācies brīdī, kad Baiba iekāpusi automašīnā. Līdz ar durvju slēga skaņu, izmainījies arī darba devēju laipnais runasveids. Spāņi pieprasījuši Baibas pasi, viņa iedevusi, vēl nenojauzdama, cik lielas nepatīkšanas gaidāmas. Par to, kādi bija bordelī pavadītie mēneši, Baiba detaļās nestāsta. Bijuši arī vairāki bēgšanas mēģinājumi, vienā no tiem, lecot pa logu, viņas kolēģe salauzusi kāju. Viņa iedzīta atpakaļ bordelī un bijusi spiesta turpināt sniegt pakalpojumus. No bordeļa ik pa laikam varējušas tikt ārā, bet tikai apsargu pavadībā, lai iegādātos veļu un kosmētiku. Izklūt brīvībā Baibai izdevies ar kāda pastāvīgā klienta palīdzību. Latvijā viņa nav atgriezusies uzreiz. Pirmkārt, nav bijis naudas, otrkārt, ir bijis psiholoģiski smagi. Atradusi Spānijā darbu un tikai pēc ilgāka laika bijusi gatava atgriezties mājās. «Sākumā dusmas bija tik lielas, ka domāju: es to tanti nogalināšu, bet tad lēnām nomierinājos. Atbraucu uz Latviju, un tanti, protams, nebija iespējams vairs atrast. Vienīgais, ko uzzināju, ka daļa no šī vervētāju grupējuma atrodas apcietinājumā, bet mana tante tikusi cauri sveikā,» stāsta Baiba.

IZTEIKSMĪGI CIPARI

> Jaunākā statistika liecina, ka ES dalībvalstīs reģistrēti 15 846 cilvēku tirdzniecības upuri, no kuriem 65% ir ES pilsoņi.

> Latvijā 2015. gadā par cilvēktirdzniecības upuriem atzītas 10 personas. Savukārt 2013. un 2014. gadā identificēti 56 cilvēku tirdzniecības upuri - Latvijas valstspiederīgie, kas ekspluatēti ārvalstīs.

Jāņem vērā, ka tā ir tikai aisberga redzamā daļa, un īstenībā upuru skaits ir daudz reižu lielāks, jo nemaz tik raiti ar šādu noziegumu atklāšanu nevedas.